

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

Ступінь вищої освіти	Бакалавр	Форма навчання	Денна/заочна	Навчальний рік/семестр	2023 – 2024 7 семестр
-----------------------------	-----------------	-----------------------	---------------------	-------------------------------	----------------------------------

Силабус

Назва навчальної дисципліни	ІСТОРИЧНА ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
Кафедра	філології (українське відділення)
Освітня програма	01 Освіта/Педагогіка за напрямом 014 Середня освіта (Українська мова і література)
Тип дисципліни, кількість кредитів та годин (лекції/семінарські, лабораторні заняття/самостійна робота)	Тип дисципліни (обов'язкова чи вибіркова): обов'язкова Кількість кредитів: 3 Усього годин: 90 Лекції: 20 Практичні заняття: 16 Самостійна робота: 54
Викладач(і) відповідальний(і) за викладання навчальної дисципліни (імена, прізвища, наукові ступені і звання, адреса електронної пошти викладача/ів)	к.п.н., Павлович Юдіта Павлівна pavlovics.judit@kmf.org.ua
Пререквізити навчальної дисципліни	Курс старослов'янської мови, цикл курсів з фонетики і граматики української мови, української лексикології та діалектології, загального мовознавства, вступу до слов'янської філології.
Анотація дисципліни, мета та очікувані програмні результати навчальної дисципліни, основна тематика дисципліни	Навчальна дисципліна «Історична граматика української мови» розкриває процес становлення й розвитку писемного варіанта української мови XI – XV ст., показує формування всіх її рівнів, у взаємозв'язку з тогочасною правописною традицією і живомовною практикою. Вона дає змогу ознайомитися з найдавнішими власними писемними традиціями, вивчити закономірності формування її фонетичної системи, лексичного складу, словотвірної структури, граматичної будови у давній писемний період, простежити відображення українських мовних рис у писемних джерелах того часу, розкрити основні тенденції, що визначили подальший розвиток української мови і сучасний її стан. Завдання курсу "Історична граматика української мови" – показати процес виникнення та розвиток української мови, формування її фонетичної і фонологічної систем, граматичної будови – морфології і синтаксису. Історична основа дасть

змогу глибоко зрозуміти і науково пояснити явища сучасної української мови.

Мета курсу – допомогти студентів засвоїти основні процеси формування і становлення української мови, засвідчити її безперервний історичний розвиток та вдосконалення, з'ясувати взаємодію між окремими структурними мовними явищами, зрозуміти загально внутрішні і часткові закони мови.

Компетентності:

ЗК 2. Здатність системно аналізувати головні тенденції історичного розвитку українського народу, цінувати його культурно-історичні та морально-етичні надбання та сприяти розв'язанню актуальних загальнодержавних і суспільних завдань.

ЗК 3. Здатність до критичного мислення й ціннісно-світоглядної реалізації особистості. Здатність учитися впродовж життя й оволодівати сучасними знаннями.

ЗК 7. Здатність працювати в команді та автономно.

ЗК 9. Цінування мультикультурності та повага до неї.

ЗК 11. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності

ФК 10. Здатність збирати й аналізувати, систематизувати та інтерпретувати мовні факти, інтерпретувати та перекладати тексти.

ФК 11. Здатність вільно оперувати спеціальною термінологією для розв'язання професійних завдань.

ФК 14. Здатність самостійно аналізувати мовний і літературний матеріал та робити висновки.

Програмні результати навчання

ПРН 2. Аналізувати головні тенденції історичного розвитку українського народу, аргументувати свої погляди на дискусійні моменти з історії України та сучасного

ПРН 3. Ефективно працювати з інформацією: добирати необхідні дані з різних джерел, критично аналізувати й інтерпретувати її, впорядковувати, класифікувати й систематизувати.

ПРН 11. Організовувати різні форми і способи навчальної, навчально-методичної, наукової, творчої та інших видів діяльності, які стосуються філології чи педагогіки.

ПРН 12. Здатність управляти процесами навчальної діяльності, виховання та розвитку особистості учня.

ПРН 14. Аналізувати мовні одиниці, визначати їхню взаємодію та характеризувати мовні явища і процеси, що їх зумовлюють.

ПРН 15. Здатність вільно користуватися спеціальною термінологією в обраній галузі філологічних досліджень.

ПРН 19. Володіння професійними якостями педагога

Тематичний план курсу

Тема 1. Основні поняття й положення навчального курсу

1. Основні засади вивчення української мови XI – XV ст.
2. Слов'янська мовна єдність.
3. Писемність у східних слов'ян.
- 4.

Розвиток української мови. 5. Джерела вивчення української мови.

Тема 2. Спільнослов'янські звукові зміни.

1. Становлення праслов'янської звукової системи. 2. Палаталізація приголосних звуків [g], [k], [x]. 3. Сполучення приголосних зі звуком [j]. 4. Зміни в системі слов'янського вокалізму. 5. Структурування й перебудова складів.

Тема 3. Східнослов'янські і західнослов'янські явища в контексті пізнання власних дописемних фонетичних змін і міжслов'янських зв'язків.

1. Фонетична система східнослов'янських мов. 2. Побудова складів у дописемний період. 3. Вокалічні й консонантні фонетичні явища. 4. Чергування голосних і приголосних звуків. 5. Розвиток нових звукосполучень

Тема 4. Фонологічна й фонетична системи давньої української мови в методиці розкриття специфічних звукових змін.

1. Характеристика голосних і приголосних фонем. 2. Зміни у давньоукраїнському вокалізмі й консонантизмі. 3. Наслідки занепаду звуків [ъ], [ь] у системі голосних. 4. Наслідки занепаду звуків [ъ], [ь] серед приголосних. 5. Фонологічна система після занепаду [ъ], [ь].

Тема 5. Розвиток специфічних українських фонетичних рис.

1. Історія звуків [e], [i], [ы]. 2. Зближення звуків [e] з [и], [o] з [у]. 3. Перехід [e] в [o], [o] в [a], [e] в [a].

Тема 6. Становлення лексики української мови XI–XV ст. як основа пізнання власне української лексики.

1. Українська лексична спадщина. 2. Власне українська лексична основа. 3. Семантичні зміни в українській лексиці. 4. Розвиток синонімії, антонімії та омонімії.

Тема 7. Словотворення частин мови у вивченні еволюції словотворчих засобів української мови

1. Словотвірна система української мови. 2. Деривація іменників і прикметників. 2. Словотвір числівників і займенників. 3. Словотворення дієслів і незмінних частин мови.

Тема 8. Давньоукраїнська словозміна іменників та прикметників як підгрунтя вивчення елементів формування іменних частин мови та їх граматичних ознак.

1. Історія граматичних категорій іменників. 2. Відмінювання іменників. 3. Розвиток граматичних категорій прикметників.

Тема 9. Давньоукраїнська словозміна займенників та числівників як підгрунтя вивчення елементів формування іменних частин мови та їх граматичних ознак

1. Становлення граматичних категорій займенників. 2. Словозміна особових і неособових займенників. 4. Усталення граматичних категорій числівників. 5. Словозміна кількісних і порядкових числівників

Тема 10. Давньоукраїнська словозміна дієслів у шкільному вивченні елементів становлення граматичних категорій і граматичних форм дієслів.

1. Граматичні значення дієслів дійсного способу. 2. Відмінювання дієслів теперішнього, минулого, майбутнього часів. 3. Словозміна дієслів умовного й наказового способів. 4. Особливості відмінювання дієприкметників

Тема 11. Граматичні ознаки незмінних слів у шкільному вивченні незмінних частин мови.

1. Граматичні ознаки інфінітива та супіна. 2. Формування дієприслівника та його граматичних ознак. 3. Виникнення безособових форм дієслова. 4. Граматичні функції незмінних частин мови

	<p>Тема 12. Структура давньоукраїнського речення і первинних складників речення української мови. 1. Еволюція структури речення. 2. Підмет і присудок у реченнях. 3. Другорядні члени речення</p> <p>Тема 13. Синтаксис простого речення у програмі вивчення структури і семантики давніх простих речень української мови. 1. Розвиток простого речення. 2. Прості односкладні та двоскладні речення. 3. Ускладнені прості речення.</p> <p>Тема 14. Структура складного речення у програмі вивчення структури і семантики складних речень української мови. 1. Формування складного речення. 2. Безсполучникові і сполучникові речення. 3. Складносурядні речення. 4. Складнопідрядні речення.</p> <p>Тема 15. Стильові ознаки давньоукраїнської мови як передумова вивчення стилів сучасної української мови за шкільною програмою. 1. Формування стилів давньоукраїнської мови. 2. Характеристика писемних пам'яток за стильовими ознаками. 3. Правила читання й перекладання різностильових писемних творів. 4. Діахронний і синхронний аналізи мовних ознак, виявлених у текстах.</p>
<p>Критерії контролю та оцінювання результатів навчання</p>	<p>Оцінювання проводиться за 100-бальною шкалою. Бали нараховуються за таким співвідношенням:</p> <ul style="list-style-type: none"> - підготовка до семінарських занять : 20% семестрової оцінки; максимальна кількість балів 20; - виконання самостійної роботи, індивідуальне науково-дослідне завдання: 20% семестрової оцінки; максимальна кількість балів 20; - модулі: 20% семестрової оцінки; максимальна кількість балів 20; • іспит: 40% семестрової оцінки. Максимальна кількість балів 40. <p>Підсумкова максимальна кількість балів 100.</p> <p>Політика виставлення балів. Враховуються бали набрані на поточному тестуванні, самостійній роботі та (якщо семестр завершується іспитом) - бали за усну відповідь на іспиті. При цьому обов'язково враховуються присутність на заняттях; недопустимість пропусків та запізнень на заняття; користування мобільним телефоном, планшетом чи іншими мобільними пристроями під час заняття в цілях, не пов'язаних з навчанням; списування та плагіат.</p>
<p>Інші інформації про дисципліни (політика дисципліни, технічне та програмне забезпечення дисципліни тощо)</p>	<p>Навчальні методи та техніки, які будуть використовуватися під час викладання курсу: Презентації, лекції, індивідуальні науково-дослідні та творчо-пошукові завдання, самостійна робота з методичними, теоретичними і літературно-критичними джерелами.</p> <p>Необхідне обладнання: Доступ до мережі Інтернет, засоби наочності: проектор, ноутбук, дошка. Програмне забезпечення Microsoft Office, PowerPoint</p>
<p>Базова література навчальної дисципліни та інші інформаційні ресурси</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. Бевзенко С. П. Історична морфологія української мови. (Нариси із словозміни і словотвору). Ужгород : Закарпатське обласне видавництво, 1960. 416 с. 2. Безпалько О. П. Історична граматики української мови : підручник / О. П. Безпалько, М. К. Бойчук, М.

	<p>А. Жовтобрюх та ін. 2-ге вид., випр. К.: “Рад. школа”, 1962. 512 с.</p> <p>3. Брус М. П. Історична граматика української мови: у 3 частинах: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ: ПП Голіней О. М., 2016. Ч. I. 184 с.; Ч. II. 92 с.; Ч. III. 92 с.</p> <p>4. Брус М. П. Українська мова XI – XV століть: навчальний посібник для студентів філол. спеціальностей вищих закладів освіти. Івано-Франківськ: Тіповіт, 2015. 400 с.</p> <p>5. Крижанівська О. І. Історія української мови. Історична фонетика. Історична граматика: Навчальний посібник. К.: “Академія”, 2010. 248 с.</p> <p>6. Німчук В. В. Давньоруська спадщина в лексиці української мови / відп. ред. С. П. Бевзенко. К.: “Наукова думка”, 1992. 416 с.</p> <p>7. Шевельов Ю. Історична фонологія української мови / переклад з англійської С. Вакуленка, А. Даниленка ; редактор Л. Ушкалов. Харків: “Акта”, 2002. 1056 с.</p>
--	------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------